



४. घाँसे हार प्रदर्शनी स्थल

संरक्षण कृषि उत्पादन प्रणालीअन्तर्गत भू-संरक्षण गर्न अपनाइने विभिन्न तौरतरिकाहरू महत्त्वपूर्ण मानिन्छन् । माटो संरक्षण गर्न बालीका केही अवशेष एवम् सतहको माटो छोप्न गरिने प्रयासहरू पनि संरक्षण कृषि उत्पादन प्रणालीअन्तर्गत पर्दछन् । तसर्थ सतहको माटो बग्न नदिन वा भू-क्षय हुनबाट बचाउनका लागि समुदायमा जनचेतना अभिवृद्धि गर्ने उद्देश्य अनुरूप एकीकृत घाँसे हार प्रदर्शनी स्थल (Integrated hedgerow demonstration plot) बनाइनेछ । यसले पारिस्थितिक प्रणालीअन्तर्गत भू-संरक्षण पद्धति सम्बन्धी कृषकहरूमा चेतना अभिवृद्धि गर्नेछ ।

५. मौसममापन उपकरणको स्थापना

संरक्षण बाली उत्पादनप्रणाली (क्याप्स) परीक्षण क्षेत्रमा सूक्ष्म जलवायुसम्बन्धी अध्ययन-अनुसन्धान गर्नु अत्यावश्यक छ । यसलाई अझ वैज्ञानिक र भरपर्दो बनाउन मौसमी तथ्याङ्क आवश्यक रहेकाले स्वचालित मौसममापन उपकरणको स्थापना गरी तथ्याङ्क-सङ्कलन गर्ने कार्य शुरु गरिएको छ । यस उपकरणमार्फत् स्मार्ट सेन्सर (Smart sensors) को सहायताले तथ्याङ्क सङ्कलन गरी मौसमसम्बन्धी जानकारी लिने गरिन्छ । यस तथ्याङ्कका आधारमा मध्यपहाडमा गरिएको बाली परीक्षणमा सूक्ष्म जलवायुको के-कस्तो प्रभाव पर्दछ भन्ने निकर्षाल गर्न सहयोग पुग्दछ भने हाल विश्वमा भइरहेको जलवायु परिवर्तनसम्बन्धी अध्ययन गर्न पनि सहयोग गर्दछ ।

६. आशांनुरूप उपलब्धिहरू

यस अनुसन्धानबाट निम्न उपलब्धीहरू प्राप्त हुनेछन्:

- आदिवासी समुदायको खाद्य सुरक्षामा योगदान पुऱ्याउनका लागि उपयुक्त संरक्षण कृषिका पद्धतिहरूको पहिचान हुनेछ;
- आदिवासी समुदाय र कृषकहरूमा संरक्षण कृषिको महत्त्व र तौरतरिकाहरूका बारेमा जानकारी हुनेछ;
- विभिन्न सरोकारवाला सङ्घ-संस्थाहरूमा संरक्षण कृषिप्रणाली सम्बन्धी चेतना अभिवृद्धि हुनाका साथै अनुसन्धान गर्ने क्षमताको विकास हुनेछ ।

यस परियोजनाको अन्तसम्ममा उपयुक्त संरक्षण कृषिपद्धतिको पहिचान गरिनेछ ।

थप जानकारीका लागि :



जैविक विविधता, अनुसन्धान तथा विकासका लागि स्थानीय पहल (ली-बर्ड)

पे.ब.नं. ३०४, पोसरा, कास्की
फोन ०६१-४०६८३४, ४३४३४७
फ्याक्स ०६१-४३२९४६
इमेल info@libird.org
वेब www.libird.org

आवरण तस्वीर : वीरबहादुर तामाङ/ली-बर्ड
डिजाइन : महेश श्रेष्ठ/ली-बर्ड



आदिवासी समुदायका लागि कृषि पर्यावरणीय स्रोतहरूको दिगो व्यवस्थापन (स्मार्ट्स) परियोजना

Sustainable Management of Agroecological Resources for Tribal Societies (SMARTS) Project



परिचय

आदिवासी समुदायका लागि कृषि पर्यावरणीय स्रोतहरूको दिगो व्यवस्थापन (स्मार्टस) ली-बर्ड, पोखरा, कृषि तथा पशु विज्ञान अध्ययन संस्थान, रामपुर र हवाई विश्वविद्यालय, अमेरिकाको सहकार्यमा सञ्चालित परियोजना हो । यो परियोजना अमेरिकी सहयोग नियोगअन्तर्गत सानरेमको आर्थिक सहयोगमा नेपालको मध्यपहाडी क्षेत्र विशेष गरी पश्चिमाञ्चल विकासक्षेत्रका गोरखा, धादिङ र तनहुँ जिल्लाका आदिवासी जनजातिहरूको बसोवास रहेका गा.वि.स.हरूमा सञ्चालित छ । विशेष गरी यस परियोजनाले चेपाङ समुदायमा गरिने परम्परागत कृषि पर्यावरणीय स्रोतहरूको दिगो व्यवस्थापनसम्बन्धी अध्ययन र अनुसन्धान गरी नयाँ पद्धतिको विकास गर्नेछ ।

यो परियोजना मुख्यतया कृषकहरूको आयस्तर बढाउनका लागि विभिन्न भू-संरक्षण एवम् बालीसंरक्षण प्रणालीहरूको परीक्षण अवलम्बन गरी त्यसबाट निस्केका असल अभ्यासहरूलाई प्रवर्द्धन गर्न केन्द्रित छ । यस परियोजनाले कृषकको आफ्नो अभ्यास र अन्य तीनवटा संरक्षण कृषि उत्पादन प्रणालीहरू (Conservation Agricultural Production System- CAPS) क्याप्सको परीक्षण गर्दै आएको छ । परम्परागत कृषिप्रणालीलाई परिमार्जन गर्दै न्यून श्रम, न्यून लागत, माटाको उर्वरा शक्तिमा सुधार गर्दै बाली उत्पादन र कृषकको आम्दानी बढाई जीवनस्तरमा टेवा पुऱ्याउनु यस परियोजनाको लक्ष्य रहेको छ ।



उद्देश्य

- अध्ययन-अनुसन्धान गरी उपयुक्त नयाँ संरक्षण कृषि उत्पादन (क्याप्स) प्रणालीको निक्काल गर्ने;
- कृषकले रूचाएका क्याप्स प्रविधिलाई प्रवर्द्धन गरी सरोकारवाला एवम् सम्बन्धित निकायहरू मार्फत् प्रचारप्रसार गर्ने ।

परियोजनाको अवधि

यस परियोजनाको अवधि सन् २०११ देखि सन् २०१४ सम्म रहनेछ ।

परियोजनाको कार्यक्षेत्र

- भुम्लिङचोक गा.वि.स., वडा नं. ८, थुम्का, गोरखा
- छिम्केश्वरी गा.वि.स., वडा नं. ३, खोलागाउँ, तनहुँ
- जोगीमारा गा.वि.स., वडा नं. ५, ह्याक्राङ, धादिङ

कार्यक्रमहरू

१. अनुसन्धानमूलक कार्यक्रम

विशेष गरी मध्यपहाडी क्षेत्रमा कृषकहरूले मकै बालीमा आधारित खेतीप्रणाली अपनाउँदै आएका छन् । जहाँ मकैबालीसँगै अन्य घुसुवा एवम् घुम्तीबालीहरू पनि लगाउने प्रचलन छ । यसै कुरालाई मध्यनजर गर्दै यस परियोजनाले कृषि पर्यावरणीय स्रोतहरूको संरक्षणलाई ध्यानमा राखी बाली लगाउने पद्धतिमा विविधता

संरक्षण कृषिप्रणालीको प्रकार	जमिनको तयारी	पहिलो बाली	दोस्रो बाली
कृषकको आफ्नो अभ्यास	पूरा खनजोत	मकैबाली	कोदो
क्याप्स-१	पूरा खनजोत	मकैबाली	मास
क्याप्स-२	पूरा खनजोत	मकैबाली	कोदो र मास
क्याप्स-३	न्यून खनजोत	लाईनमा मकैबाली	लाईनमा कोदो र मास

२. क्षमता अभिवृद्धि कार्यक्रम

अनुसन्धानमा संलग्न कृषकहरू तथा सम्बन्धित सरोकारवालाहरूको क्षमता अभिवृद्धि गर्ने उद्देश्यले परीक्षण गरिएको क्षेत्रका समुदाय एवम् त्यस क्षेत्रमा कार्यरत समूहहरूलाई एकीकृत शत्रुजीव व्यवस्थापन, एकीकृत कृषि व्यवस्थापन, संरक्षण कृषि उत्पादन प्रणाली, बीउ-उत्पादन प्रविधि, भू-संरक्षण प्रणाली, माटो तथा पानी व्यवस्थापन आदिबारे तालिम प्रदान गरिनेछ । यसका साथै परीक्षणमा संलग्न कृषकहरूलाई नेपालमा भएका विभिन्न अनुसन्धान केन्द्रहरूमा अवलोकन भ्रमण गराइने भएकाले परीक्षणप्रति आकर्षण बढाई कार्यक्षमता अभिवृद्धि गर्न सहयोग मिल्नेछ ।

अपनाएर कृषि उत्पादनमा वृद्धि गराउनमा अनुसन्धानलाई केन्द्रित गरेको छ । हाल यो परीक्षण परियोजनाको तीनवटै क्षेत्रमा कृषकहरूसँग सहभागितामूलक अनुसन्धान र परीक्षण गरिएको छ ।

यस परियोजनाले परीक्षण गरेका संरक्षण कृषिका तौरतरिकाहरू अन्तर्गत सम्पन्न गरिने कार्यहरू निम्न तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ:

३. जैविक विविधता किट तथा फलफूलका बिरुवा वितरण

जैविक विविधताको उचित व्यवस्थापन गर्दै स्थानीय स्तरमा पारिवारिक पोषणलाई प्रवर्द्धन गर्न जैविक विविधता किट वितरण गरिनेछ । यो जैविक विविधता किट अन्तर्गत विशेषतः स्थानीय एवम् उन्नत जातका तरकारी, अन्न, घाँसपातको बीउ र फलफूलका बिरुवाहरू उपलब्ध गराइनेछ । परिणामस्वरूप यस कार्यक्रमले पारिवारिक पोषण र आयआर्जनमा वृद्धि गर्नाका साथै भू-संरक्षण तथा कृषि उत्पादनलाई दिगो गराउनमा सहयोग पुऱ्याउनेछ ।